

سَمِيعُ الْعِلْمِ الْكَلِيمُ

} j · Σ ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ }
 ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ }
 } j · Σ ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ }
 ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ }
 } j · Σ ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ }
 ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ }
 } j · Σ ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ } j · Σ ๔ ๓ ๓ }

"ARAPÇANIN DEHLİZLERİNE, KELİME İLİŞKİLERİNE,
KIYASLAMALARA, KELİMELER İLE İFADELERİN İNCE
VE DERİN ANLAMLARINA KEYİFLİ BİR YOLCULUK"

KUR'AN-I KERİM VE ARAPÇADA DERİN ANLAMLAR

ARAPÇANIN DEHLİZLERİ

İBRAHİM
ORUÇ

ARAPÇANIN DEHLİZLERİ

İbrahim Oruç tarafından hazırlandı.

Yayın yönetmenliği ile iç sayfa ve kapak tasarımını **Muhammed Yasin Can** üstlendi.

41587 sertifika numaralı **Muarrib Yayınları** tarafından yayınlanan **16.** eserdir.
Eserin uluslararası standart kitap numarası **-ISBN-** 978-605-06973-6-0

İç baskı Yılmaz Basımevi (Mat. Ser. Nu: 27185), kapak baskısı Salkım Ofset'te gerçekleştirildi.

Arapça karakter tipi, çeşitli boyutlarda Microsoft Uighur,
Türkçe karakter tipi, çeşitli boyutlarda Berkeley LT Book.

Eserin tasarımında Adobe Photoshop ve Adobe InDesign programları kullanılmıştır.

3. Baskı, Kasım 2021, İstanbul.

©Eserin yayın hakları anlaşmalı olarak Muarrib Yayınları'na aittir.

Aziz Mahmud Hüdayi Mahallesi
Tepsi Fırını Sokak No:9/3
Üsküdar/İstanbul

muarrib.com
muarribdukkam.com
iletisim@muarrib.com

@muarrib

-facebook, twitter, instagram, youtube-

0 (850) 304 17 58

0 (530) 225 21 81 -whatsapp-

KAFAYI ARAPÇAYLA BOZDUK

Alfabeyi, elif ile ba'yı ve nasara ile yensuru'yu bana belleten,
rehberliğini ve terbiyesini daima üzerimde hissettiğim ve
beni her daim "Öğrettiklerimi başkalarına öğret, seninle beraber kabre
gelmesin, faydalı ilme dönsün, amel-i salih ile birleşsin ki Sadaka-i
Câriyen olsun" diye öğütleyen ilk Hocam Merhûme Anneciğime;

Kendisinden yıldız istediğimde bana gökyüzünü getiren ve
ilim hayatım boyunca her zaman desteğini iliklerime kadar hissettiğim
Kıymetli Babacığima;

Özellikle internet tabanlı tüm platformlarda çalışmalarımı takip ederek
soru ve talepleriyle kitabın yazımına yön katan Arapça sevdalılara;

Satırlarımızı zaman zaman alıntıladığım veciz sözleriyle süsleyen,
sadıklarımıza tesir eden gönül insanlarına;

Kitabın başından sonuna kadar tüm yazım aşamasında
en büyük destekçim olan değerli eşime, aileme;

Son olarak ise;

Ebü'l-Esved ed-Düelî, Halil b. Ahmed, Ahfeş, Sibeveyhi, Kisâî, Ferrâ,
Müberred, Zeccâc, ve Râgıb el-İsfahânî'nin ölümsüz hatıralarına...

İthafen...

ÖNSÖZ	15
GİRİŞ	19
KIYAS	27
Muhtal ve Fahûr Arasındaki Fark Nedir ?	29
Samt ve Sükût Arasındaki Fark Nedir ?	34
Arapçada İki Türlü Sarsma Eylemi Olan Hezze ve Ezze Nedir?	40
Arapçada İki Çeşit Üzüntü Nedir?	42
Arapçada Cimri Anlamına Gelen İki Ayrı Kelime	46
Zilzâl (Büyük Sarsıntı) ve Yer Çekimi İlişkisi Nedir?	50
Arapçada İki Çeşit Yok Olma Fiili	52
Arapçada ve Türkçede Zamir ve Vicdan Kelimeleri	55
Arapçada Tezat ve Tenakuz Arasındaki Fark Nedir?	57
Arapçada Gaybet ve Gıybet Kelimeleri	60
Arapçada Ordu Anlamına Gelen Ceyş ve Cünd Kelimeleri	63
Arapça Kelamda (Cümle) Âcâz ve İhtisar	64
Arapçada Vakar ve Kibir Kelimeleri	71
Arapçada İki Türlü Kesme Fiili	73
Arapçada Benzer, Güzel, Gören ve Taze Kelimeleri	74
Arapçada İki Aile Kelimesi	78
Arapçada Yetim ve Öksüz Kelimeleri	79
Arapçada Maddî ve Manevî Üzüntü Türleri	80
Kalpte ve Yüzde Beliren Üzüntü	81
Arapçada Amel ve Şuğl Kelimeleri Arasındaki Fark Nedir	82
Arapçada Tezkir ve Tenbih Kelimeleri	84
Tefâ'ul Babı ile Müfâale Babı Arasında Görmezden Gelme Anlamı	86
Arapçada Vecîf ve Racîf	87
Arapçada Bîr, Berr ve Bürr Kelimeleri	88
Arapçada Laib ve Lehv Kelimeleri	91
Bir "Mahsuru Yoksa" Mı? Bir "Mahzuru Yoksa" Mı?	93
Kur'an-ı Kerim'de Derk ve Derc Nedir?	95
Arapçada Ezelî, Ebedî, Emedî ve Sermedî Nedir?	97
Arapçada Ceddün Ciddün Cüddün Nedir?	99
Arapçada Soru Anlamına Gelen Suâl ile İstifham Arasındaki İnce Fark	100
Nebe ile Haber Arasındaki Fark Nedir?	102

Arapçada Zaman Kelimelerinin Farkı	105
Arapçada İki Türlü Korku	106
Gerçekten Zorlukla “Beraber” Kolaylık Vardır!	109
Ağır Gün ile Ağır Söz Nedir?	111
Arapçada Mâide, 3’De İkmâl ve İtmâm Kelimleri	114
Arapçada Meşhûr ve Ma’rûf Kimse	116
Zekâ ve Akıl Arasındaki Fark Nedir?	120
Âdem ile Adem Arasında Bir Harf Fark Vardır	125
Tezekkür, Tedebbür, Teakkul, Tefakkuh ve Tefekkür	127
Arapçada Fehm, Fıkh, İdrâk Kelimelerinin Tahlili	139
Arapçada Aşk, Sevgi, Tutku, Muhabbet	142
Arapçada İki Duvar Kelimesi	145
Karantina, Çile ve Erbaîn Kelimelerinin Ortak Yönü	146
DERLEMELER	147
Arapçada Bir Konu Hakkında Bilgi Araştırma/Edinme Yolları Nelerdir?	149
Arapçada Gelmek Eyleminin Türleri Nelerdir?	153
Arapçada Vaktine Göre Uyku Türleri Nelerdir?	172
Arapçada Vakitler	176
Aldatıcı ve Aldanılan (Bir Hareke Farkı ile Değişen Anlam) Nedir?	181
Arapçada Bazı Künyeler	183
Arapçada Hastalık Anlamına Gelen Kelimeler	186
Önemli Sekiz Kavramın Tahlili (İncelenmesi)	189
Bir Harfin Değiştirdiği Anlamlar - 1	198
Bir Harfin Değiştirdiği Anlamlar - 2	199
Bir Harfin Değiştirdiği Anlamlar - 3	200
Bir Hareke ile Değişen Anlam (Felek ve Fulk Kelimleri)	201
Arapçada Yemek İsimleri	202
Arapçada Bazı Duygular ve Hisler	203
Arapçada Düşme Türleri	204
Arapçada Hayvan Isırığı, Sokması Anlamında Fiiller	205
Arapçada Üzüntü Çeşitleri	206
Kur’anî Bakışla Cehâletin Dereceleri	208
Ümm Kelimesinden Türeyen Sıfatlar ve Künyeler	210
Arapçada Vurma Fiilleri	211

Bir Hareke ile Değişen Anlamlar	212
Arapçada Arkadaş Anlamına Gelen Kelimeler	215
Arapçada Arama Çeşitleri	219
Kur'an-ı Kerim'de, Hedefin Değerine Göre Harekete Geçme Türleri	224
Arapçada Susamak Fiilleri	230
Arapçada 3 Türlü Sınav Kelimesi Nedir?	232
Arapçada Seçme Fiilleri	234
Arapçada Dinleme Çeşitleri	237
Arapçada Alma Fiilleri	239
Arapçada Gülme Çeşitleri	251
Yumuşak Konuşmak	254
Bu Kendisinde Hiçbir Şüphe Olmayan Kitaptır!	256
Arapçada Yapmak Anlamına Gelen Fiillerin Türleri Nedir?	258
Arapçada Gitme Çeşitleri	260
Arapçada Zaman Çeşitleri	261
Arapçada Kalmak Fiilleri Nedir?	264
Arapçada Geciktirmek/Ertelemek	267
Arapçada Ulaşmak, Ulaştırmak, İletmek, Bildirmek ve Haber Vermek	274
Kur'an-ı Kerim'de Okuma Çeşitleri ve Fual Çeşitleri	278
NEDİR	281
Arapçada Sevk ve Sûk Kelimeleri	283
Arapçada Para (Nakd) ve Eleştirinin Ortak Yönü Nedir?	285
Arapçada Meyve	286
Cünâh Kelimesinin Kökeni	288
Arapçada Kıssa Kısaca Ne Demektir?	291
Arapçada Şuur Kelimesinin Anlam Çeşitliliği	294
Arapçada Geçip Gitmek Fiilinden Türeyen Kelimeler	298
Arapçada Nüzûl, İnzâl ve Tenzil Kavramları	300
Arapçada Asıl Kelimesinin Farklı Bir Kullanımı	303
Arapçada İrab Kelimesinin Kökü ve Anlamı Nedir?	308
Arapçada Nemâ Fiilin Anlam Farklılığı	319
Arapçada Cehd ve Cühd Kelimeleri	321
Arapçada Silm(Un) ve Selem(Un) Kelimeleri	322
Arapçada Kelime Sözcüğünün Kökeni	323

Arapçada Nankör Kelimesi	328
Kur'an-ı Kerim'de Sıdk Kelimesi	331
Arapçada قَارِسٌ Kelimesi	336
Arapçada (Sabbâr) Ne Demektir?	337
Kur'an-ı Kerim'de Fitne Kelimesi	339
Zafer ile Zufrun Kelimelerinin Ortak Yanı Nedir?	341
Zerrenin Değeri Nedir?	345
Arapçada Surat Asmak	346
Arapçada Saymak Fiilinin İncelenmesi	348
Arapçada Orta Kelimeleri	351
Arapçada Hıfz Kökünden Türeyen Kelimeler	352
Kur'an-ı Kerim'de Şifâ Kelimesi Tahlili	355
H. Yûsuf'un Güzelliği ve İhsân Kavramı	358
Arapçada Tevbe, Ric'at Dönmek, Terk Etmek Vb. Demektir	362
Arapçada Cevap Kelimesi	368
Kırtâs Kelimesinin Kökeni	371
Arapçada Maskara Kelimesinin Kökeni	372
Kesret'in (Çokluğun) Bizâtihi Kendisiyle Sorunu Yoktur	374
Arapçada Aydınlık Tahlili (İncelemesi)	376
Arapçada Atıf Kelimesi	381
Arapçada Kebap Kelimesinin Kökeni	382
Arapçada Zâre Fiilinden Türeyen Ziyaret Nedir?	383
Arapçada Alak ve Talik Kelimeleri	384
Arapçada Kolaylık Çeşitleri	385
DEYİMLER	387
Küllü Şeyin Alâ Mâ Yurâm Ne Demektir?	389
Devede Kulak/Buzdağının Görünen Kısmı Deyimi	391
Ateş Olsa Cürmü Kadar Yer Yakar Değil, Cirmi Kadar Yer Yakar!	393
Eğer Hafızam Beni Yanılmıyorsa Deyimi	394
مِنْ كُلِّ حَدَبٍ وَصَوْبٍ İfadesi Ne Demektir?	396
Kulaklara Ağırılık Vurmak Nedir?	397
Arapçada Bazı Önemli Deyimler	399
Mâşâallah Ne Demektir?	404
Tesâdüflere Yer Yoktur; O, Ol Der, Oluverir!	407

Harekette Bereket Vardır!	408
Düşman Kör Nişancıdır; Dost Bilir Nereden Vuracağını!	410
Bana Arkadaşını Söyle, Sana Kim Olduğunu Söyleyeyim!	415
Haset Eden Fesat Eder! Bende Yok! Onda Da Olmasın!	418
DİLBİLGİSİ	421
Arapçada Mekan Zarfları	423
Arapçada Soru Edatları Nelerdir?	425
Zaman Zarfları	426
Arapçada Babların Fiillere Verdiği Anlamların Önemi	427
Arapçada İsm-i Fâil ve Mübâlağa İsm-i Fâil Kullanımı	430
Arapçada Farklı Harf-i Cerlerin Aynı Fiillerde Farklı Anamlara Gelmesi	432
Arapçada Emir Fiili	434
KUR'AN	437
Talak Sûresi 2 ve 3. Âyet-i Kerimeler	439
Hz. İbrahim Aleyhisselam	440
Terbiye Edenler, Rahmete Ulaşır!	443
Kur'an-ı Kerim'de Kadın Kelimelerinin İki Farklı Şekilde Yazılması	444
Kur'an-ı Kerim'de Karanlık Kelimesi, Çoğul Aydınlik İse Tekildir	445
Müminin Üç Özelliği Nedir?	447
Kur'an-ı Kerim'de Uyku Halleri	449
Kur'an-ı Kerim'de Su	450
Kur'an-ı Kerim'de Tevbe, 9/40 Ayeti	452
Kur'an-ı Kerim Hodri Meydan Diyor!	454
Kur'an-ı Kerim'de Şu'arâ 26/100-101 Âyetleri	455
Sûreler Arasındaki İnsicâm; Uyuma Dâir	459
Kur'an-ı Kerim'de Bakara, 2/117 ve Yaratılış	460
Kur'an-ı Kerim'deki Sadeceler Sistemi Nedir?	462
Kalplerin Ancak Allah'ı Zikretmekle Mutmain Olması	463
Ölürsem Şehidim, Kalırsam Gazi!	465
Kur'ân-ı Kerim'in Tarihi Anlatılmasının Amacı Nedir?	466
Kur'an Kerim'in İsimleri	471
Hz. Mûsâ ve Hz. Yûsuf KIssalarının Ortak Noktaları	497
Kur'an-ı Kerim'de, Efendimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v) Arındırılması	501

| ÖNSÖZ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla!

Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir. Salat ve selam, Peygamberimiz Hazreti Muhammed'e (sallallahu aleyhi ve sellem), O'nun ailesine, ashabına ve yolundan giden herkesin üzerine olsun.

Ülkemizde özellikle edebî ve felsefî alanlarda yazıları ve çalışmaları bulunan yazarlarımızın, eserlerinde veya etimolojik incelemelerinde Arapça kökenli kelimeleri kullanmayı tercihlerinin temelinde, bu kelimelerin dinamik yapısı ve derinliğiyle eserlere olan katkısı olduğu göz ardı edilemeyen bir gerçektir.

“*Arapçanın Dehlizleri*” adlı bu çalışmamızdaki amacımız; Arap dilinin kökeni hakkında genel bilgiler sunmak, Arapça kelimelerin zenginliği üzerinde yoğunlaşmak ve bu bereketli zengin kelimelerin nihayetsiz yolculuğuna sizlerle birlikte katılmaktır. Kitabımızda, Kur'an-ı Kerim'den yapılan çevirilere ve Türkçede kullandığımız ifadelere kaynaklık eden Arapça bâbların bilinmeyen yanlarına değinmek sûretiyle kelime yapılarına dikkat çekilmekte; Kur'an-ı Kerim ve Arapçada kullanılan bazı kelime ve kavramların derin, ince, engin ve geniş anlamları tahlil edilmektedir. Diğer taraftan bu kitapla, Arapça alanında çalışma yapanlara ve bu alanla ilgili olan kişilere edinilen bilgiyi, bilgilerin tecrübesi, kendi dünyamız ve fikir yapımız ekseninde akılda kalıcı örneklerle güçlendirerek yeni ve farklı ufukların açılmasına vesile olmayı ve bu çalışmamızın zengin bilgi, birikim, düşünce ve fikir kazanımına dönüşmesini temenni etmekteyiz.

Kur'an-ı Kerim ve Arapçanın kavram ve kelimelerinin ince, derin, engin ve geniş anlamları hakkında toplu ve doyurucu bilgiler elde etmek için bazen tefsir veya lügat okumak, zorluğunun yanında bu bilgilerin kalıcı hale dönüşmesi, az ya da çok uzmanlık gerektiren bir durum olduğundan dolayı dil konusunda önemli bir tecrübe gerektirmektedir. Elinizdeki bu eser, kelimeler arasında kıyaslama ve benzeşmelere vurgu yaparak kelimelerin bazı yönlerini farklı bir metotla ele alarak bu zorluğu büyük ölçüde ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Böylelikle her seviyede okuyucu, bu eseri okuyarak -nasibi nispetinde- Kur'an-ı Kerim ve Arapçadaki ince ve derin kavramlar hakkında toplu, doyurucu ve ufuk açıcı bilgiler edinebilecektir.

Unutmayalım ki;

- Arapça, sahili olmayan bir okyanustur.
- Arapça, diller fezasının en nadide yıldızıdır.
- Arapça, dilde katre, alemde derya, gönülde umman olan bir dildir.
- Arapça, ilim yolcularının sırt çantasında taşınması gereken kıymetli bir cevherdir!

Arapçaya gönül vermiş biri olarak 10 yılı aşkın bir zamanın çalışmalarının sonucunda meydana gelen bu eserin, hepimize yararlı ve ufuk açıcı olmasını diliyorum. Şimdi ve sonsuzluğa akıp giden zaman içerisinde, bu çalışmayı okuyanların, onu yazana verecekleri en büyük ödül, onu sevgi ve duayla anmaları olacaktır.

Kitapta Sizleri Neler Bekliyor?

Bu çalışmada;

- Arapça kelimelerin, derin anlamları...
- Arapça kelimelerin, birbirlerine olan yakınlığı...
- Arapça kelimelerin, gündelik hayata yansımaları ve kullanımları...
- Arapça kelimelerin, akılda kalıcılığını arttırmak için farklı bir metot izlenerek kelimeler arasında farklı bağlamların kurulması...
- Arapça kelimelere verilen önemli anlamların, bazen dipnotlarda tekrar edilmiş olması, ilgili konuların akılda kalıcılığını arttırmak içindir.
- Hiçbir dilde, kelimeleri yalnızlığa terk edemezsiniz, siz onları yalnız bıraksanız da o gideceği yere ağır ağır gider. Ayrıca kelimenin, kök anlamı itibariyle yara demek olduğunu unutmayalım; kökünde yara olan kelimeleri yalnız bırakarak onları ikinci kez yaralamayalım.
- Kitabımızda yazdığımız bazı notlar, **@oruccibrahim** Twitter hesabında paylaştığımız bilgilerin genişletilmiş açıklamasıyla ele alınmıştır.

Her kitabın giriş kısmında, “bu kitapta yazım, ifade, noktalama hatası vb. durumlardan dolayı okuyucularımızdan özür diliyoruz” gibi ifadeler görebilirsiniz. Kur’an-ı Kerim’in girişinde ise **ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيْهِ** “Bu, kendisinde asla şüphe, çarpıklık ve karışıklık bulunmayan bir kitaptır” âyet-i kerimesi (Bakara, 2/2) bulunmaktadır. Buradan hareketle, bu kitabımızda tesbit ettiğiniz ve düzeltilmesi gereken her türlü hatayı, eksigi veya sürç-ü klavyeyi, bir sonraki baskısında düzeltilmesi için **arapcanindehlizleri@gmail.com** elektronik posta adresinden ulaştırmanız, bizleri ziyadesiyle memnun edecektir. Rabbim, hatalarımızı affetsin ve ayaklarımızı yolunda sabit kılarak bizi son nefesimize kadar dininin hadimi eylesin.

Son söz olarak; Arapça kelimeleri tahlil edip incelemeye Hicr Süresinde bulunan bir âyet-i kerimede **صَدَعٌ** fiili ile aynı kökten gelen ve baş ağrısı demek olan **صُدَاعٌ** kelimesinin birbirine benzeyen derin anlamlarını öğrendiğimde, diğer kelimelere olan merakım arttı ve kelimelerin derin anlamlarına olan çalışmam başlamış oldu.

فَاَصْدَعُ بِمَا تُؤْمَرُ وَاَعْرِضُ عَنِ الْمُشْرِكِيْنَ

Ey Muhammed! Şimdi sen, sana emrolunanı açıkça ortaya koy ve Allah’a ortak koşanlara aldırış etme.¹

Arapçada **صَدَعٌ يَصْدَعُ صَدْعًا** fiili, “yarı oluşturmak, zorlukları aşmak ve geçmek, bir şeyi çatlatmak” vb. anlamlara gelmektedir. Aynı fiil, **صَدَعٌ (ب) يَصْدَعُ صَدْعًا** formunda “**بَاءٌ**” harfi cerri ile “bir işi yerine getirmek, içindeki düşünceyi açığa vurmaya, verilen emri derhal yerine getirmek” vb. anlamlara gelir. Ayrıca bu kökten gelen **صُدَاعٌ** kelimesi de baş ağrısı anlamında kullanılan bir kelimedir.

Gayret bizden, tevfik ve takdir Allah’tan... Çaba bizden, başarı Allah’tandır.

İbrahim ORUÇ
Ankara / Ocak, 2021

1 Hicr, 15/94. Şimdi sen, tebliğ ile emrolunduğun şeyleri, Kur’an’ı açıkça ilan edip anlatarak inanmayanların gruplaşmalarını böl, fikirlerini parçala ve onların grup grup imana kavuşmasına ön ayak ol, onları İslâm toplumuna kat. İlahlığında, otoritesinde, mülkünde, tasarruflarında Allah’a ortak koşmakta ısrar eden müşriklerin faaliyetlerine karşı tedbir al. Sana emredilen inanç ve ilkeleri örtbas etmeden, fakat nezaket ve hikmeti de elden bırakmadan ve bıkıp usanmadan, sana açıklaman emredilen hakikatleri korkusuzca haykır! Tabiri caizse onların başlarını çatlatıncasına anlat, gerekirse senin de başın çatlayacak derecede hakikatleri bıkmadan usanmadan haykır!

|| GİRİŞ

DİL NEDİR?

Dil, ifadenin araç ve sembolüdür. Fikirler, dil vasıtasıyla nakledilip aktarılır. Düşüncelerin muhataba aktarılması, lafız denilen bir takım özel kalıplar içerisinde gerçekleşir. Bu lafızları her toplum kendi ihtiyacına ve sosyal durumuna göre seçer. Örneğin; Arapça söz konusu olduğunda, “bedevî” dediğimiz çölde yaşayan insanlar sert ve haşin lafızları tercih ederken; toplumun şehirlerde yaşayan kesimi kültür ve medeniyetlerinin izlerini taşıyan ince ve yumuşak lafızları tercih ederler. Lafızların taşımış olduğu anlamlar, doğuşlarından itibaren günümüze gelinceye kadar birtakım tarihî merhalelerden/aşamalardan geçmişlerdir. Böylece insan topluluklarına ait diller, uzun mesafeler kat etmiş, üzerlerinden asırlarca pek çok nesil gelip geçmiştir. Her kuşağın kendine özgü bazı özellikleri vardır ki bunların bir kısmını bir önceki kuşaktan ya da aynı kuşağın farklı kültürlerle mensup fertlerinden almış; diğer bir kısmını ise, yaşam tarzı, içinde bulunduğu sosyal ortam ve yaşamış olduğu psikolojik ve toplumsal olaylara göre kendisi ortaya koymuştur. Kuşkusuz lafızlar da dillerin geçmiş olduğu bu evrelerden geçerler. Söz konusu lafızların taşımış olduğu anlamlar, henüz tamamını kesin olarak bilemediğimiz fakat bizzat lafızları incelemek süretiyle bir kısmını öğrenebileceğimiz birtakım sebep ve kanunlara bağlı olarak; kimi zaman olduğu gibi kalırken, kimi zaman da değişim ve sapsmalarla uğrayarak nesilden nesile süratle/hızlıca intikal ederek geçiş yaparlar. Mananın bizzat kendisi de zamanla kavram olarak değişebilir; önceleri saygın bir anlam ifade ederken daha sonra pejoratif (yergi öğeleri taşıyan) bir anlama, aşağılayıcı, yerici, küçültücü, kötileyici, benimsememe vb. anlamlara dönüşebilir. Tabii ki bunun tersi de mümkündür. Öte yandan lafızlara ait sesler de bu değişime açıktır.

Her dilin tarihî akışı ve seyri içerisinde tabii olduğu kendine özgü birtakım kural ve anlatım yolları vardır. Ne varki bunlar, zamanla bazı değişikliklere uğrarlar. Bu yüzden hangi dilde ve ne kadar mükemmel hazırlanmış olursa olsun sözlüklerin tek başına herhangi bir incelemeye ihtiyaç bırakmayacak şekilde lafızların ifade ettiği kavramları yansıtabileceğini düşünmüyoruz. Çünkü delâlet denilen kavram, psikolojik, toplumsal, tarihsel ve gelişime yönelik olmak üzere, çeşitli ve çok sayıda etkenin tesirine/etkisine açıktır. Ayrıca sözlükler, dili yalnızca belirli bir merhalede/aşamada ve dilin içermiş olduğu delaletleri, adı geçen yönlerden açıklamaksızın ele alarak niteler. Anlambilim dediğimiz semantik ve kökenbilim dediğimiz etimoloji ise; yukarıda işaret etmiş olduğumuz etkenleri de dikkate alır. Dolayısıyla dile ait metni ya da kelimeyi incelerken, konuşmacıyı, dinleyiciyi ve bunların içerisinde bulunduğu sosyal, tarihi vb. şartları da göz önüne alır.²

2 Arap Dili Semantiği, Muhammed es-Seyyid Ali Belasi Çev: Arş. Gör. Celalettin Divlekci, Süleyman Demirel Ü. İlahiyat Fak. Dergisi. Syf.1, Sayı: 4, 1997

ARAP DİLİNİN KÖKENİ (ARAPÇA)

Arap dilinin, nasıl ve nerede ortaya çıktığına dair birçok bilgi bulunsa da bu dilin birleştirici bir güç olarak belirmesi, İslam öncesi Kureyş'te, şehir hayatı, zenginlik, iktidar ve güç temellerinin ortaya çıkışı ile olmuştur. Bu dile ait temel kaynaklar, Miladi VI. asırdaki cahiliye şiiri, Peygamberlik ve Raşit halifeler döneminde yazılan mektup ve anlaşmalar ve de fasih dilin özelliklerini bir arada bulunduran bir metin olan Kur'an-ı Kerim'dir.

Arap dili, fushayı, eski lehçelerini, sonradan ortaya çıkan ammi lehçeleri de içerir. Fasih Arapça, etkisini on yedi asırdır devam ettiriyor olması açısından diller arasında benzersiz bir konuma sahiptir. Kur'an-ı Kerim, edebî miras, ilmî eserler ve dil kuralları, bu dilin devam etmesinde, yenilenmesinde ve sonradan ortaya çıkan ihtiyaçlara cevap vermesinde büyük hizmet görerek oldukça önemli bir rol oynamıştır.

Dil bilimleri, insanların dil hatalarına karşı direnmesi ve karşı çıkması için ortaya konulan sözlükler ve dil kurallarından müteşekkildir. Günümüzde Arap dilinin, pratikte ana dilin ihmal edilmesi, ammicelerin ortaya çıkması, İngilizcenin Arapça yerine konulmaya çalışılması gibi tehlikelerle karşı karşıya olduğu gerçeğini maalesef müşahede ve mülâhaza etmekteyiz. Bu sebeple Arapça dil bilimi ve dil kuralları, önemli bir konumdadır. Modern çağda fikrî meseleler ortaya koymuş ve birçok edebî eseri geride bırakmıştır.³

Arapçanın kökeni, kabilelerin yerel Arapça lehçeleri kullandığı İslamiyet öncesi Arabistan'a dayanmaktadır. Filoloji Bilimi,⁴ barındırdığı kelime sayısı ve diğer dillere etkileri bakımından Arapçayı her zaman özel bir yerde konumlandırmıştır. Arapça, yaklaşık 1.250.000 kök kelime ile dünyada en çok kelime haznesine sahip bir dildir. Tarih boyunca Türkçe, Kürtçe, Farsça, İngilizce, İtalyanca, İspanyolca, Fransızca, Rusça, Sicilyaca, Endonezyaca, Sanskritçe, Hinduca, Yunanca ve Çin'in Mandarin lehçesi gibi dillere kendi kelimelerini aktarmış, bunun yanında tek bir yabancı kelime dahi bünyesinde barındırlamamıştır.

Arap dili, binlerce yıllık geçmişi ile Araplara iletişim aracı olan dilden ziyade, büyük bir kimlik kazandırmıştır. Bunun yanında şiir, İslamiyet öncesi Arabistan kültüründe önemli bir rol oynamıştır. Bu sayede şairler, bireysel kabilenin prestijini ve önemini temsil etmiştir. Batı Arabistan'da Mekke şehrine kısa bir mesafedeki bir pazar kasabası olan Ukaz'da pek çok şairin eserlerinin sergilendiği şiir festivalleri

3 Arap Dili ve Dil Fikri, Ahmet Muhammed Kaddur Çeviri: Selahattin BAYRAM syf.1

4 Filoloji; dillerin yapısını, tarihsel gelişimini ve birbirleri ile ilişkilerini inceleyen bilim dalıdır.

düzenlenirdi. Mekke ise ticaret, kültür ve din merkeziydi. Kureyş kabilesi, Mekke'deki en güçlü kabileydi ve dilleri de en baskın diyalekte (lehçe) sahip bir dildi. Ayrıca Kur'an-ı Kerim, Kureyş lehçesi üzerine indiği için Kureyş lehçesi, bütün Arap lehçelerini silerek ilim ve şiirde bütün arapların tek dili haline gelmiştir.⁵ Kur'an-ı Kerim nazil olduğunda, eşsiz ve özenli tarzı ve içerdiği mesajlar ile Arap toplumunu sonsuza kadar değiştirecekti. Kur'an-ı Kerim'in Arapça olarak inmesi, Arapçanın dünya dili olma yolundaki ilk adımlarını göstermekteydi. Kur'an'ın nüzülü ile dilde yeni manalar ve lafızlar kullanılmaya başlandı. Örneğin; Allah'ın birliğine davet, Ahiret günü vb. kelime ve ifadelerin anlamları daha önceden bilinmiyordu. Kur'an-ı Kerim'in getirdiği bu yeni lafızlar, daha önce İslam'ın belirlediği anlam dairesi içindeki manalarda kullanılmıyordu. İslam'ın gelişiyle "islam, şirk, nifak, iman, küfür, savm, salat, zekat, teyemmüm, rük'u, sücüd" vb. lafızlar, yeni anlamlarını kazanmış oldular. Öte yandan İslam Dini, Araplar'ın tek dini haline geldikçe diğer Sami lehçelerinden olan İbranice ve Süryanice gibi lehçeler ayrı ayrı birer dil olarak kaldılar. Kur'an-ı Kerim dili, halen Arapça dil bilimcilerinin referans aldığı bir değerlendirme ölçütüdür. İslamiyet, Arap Yarımadasında yayılmaya başladıkça, Arap dili de sayısız çeşitli ifadeler, tarzlar ve farklı metotlar geliştirmeye başlamıştır.

İSLAMİYETİN ARAPÇA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

İslamiyet'in Arapça üzerindeki etkisi, büyük ve devamlı olmuştur. Kur'an-ı Kerim, fasih Arapçanın çatısını ve esaslarını tesbit için münakaşasız ve mükemmel bir numûne olmuştur. Diğer taraftan İslamiyetle birlikte bu dilin vatanında eskisinden farklı bir düşünüş ve yaşayış tarzı, eski bedevî hayatından maddî ve mânevî yönleriyle çok ayrılan bir şehir hayatı, bir cemiyet yapısı doğmaya ve gelişmeye başlamıştır. Yaşayış tarzındaki ve hayat anlayışındaki düşünce, duygu ve zevklerdeki bu değişmenin, doğal olarak dilde de birtakım tesirleri/etkileri olmuştur. Üstelik Arapça, çok geçmeden eski sınırlarından taşarak asıl vatanından çok uzaklara, başka dillerin konuşulduğu ülkelere yayılmıştır. Bunun sonucu olarak da önce İslamiyetin ve dilin sahiplerinin hayatına, daha sonra bütün yönleriyle İslâm medeniyetine, bu medeniyet çevresinde serpilen, büyüyen, çoğalan ilimler ve sanatlara bağlı olarak Arapça, günümüze kadar devam edegelen, halen de devam etmekte olan bir gelişme safhası ve evresi yaşamaktadır.⁶

5 Kureyş Lehçesinin Klasik Arapçaya Etkisi, Sevde Alan, Uludağ Ü. İlahiyat Fak. Dergisi Cilt: 16, Sayı: 2, 2007 s. 327-341

6 Çetin, Nihat M. "Arap-Dil" TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1991, c. 3, s. 282.

KUR'AN-I KERİMİN ARAPÇAYA ETKİSİ**KUR'AN-I KERİM'E GÖRE ŞİİR VE ŞAİRLERİN KONUMU**

İslam'ın ilk döneminde müslümanlar, şiirden belli bir süre uzak durdular. Bunun sebebi ise İslam dininin getirdiği yeni prensipleri anlamaya çalışmaları ve Kur'an-ı Kerim'in üslubu ve nazmı karşısında hayrete düşmeleridir. Bundan dolayı şiir ve nesir alanında belli bir zaman susmayı ve ondan uzak durmayı tercih ettiler. Halbuki müşrik şairler, şiirleriyle İslam dinine ve peygamberine hiciv içeren şiirler okumak sūretiyle Peygamberimize (s.a.v.) eziyet ederek ona inananların gözünde konumunu zedelemek istiyorlardı. Müslüman şairler ise Kur'an-ı Kerim'in ve Peygamberimizin (s.a.v.) izni olmadan şiir inşad (okumak) etmekten yana tavır takınmamışlardır. İslam dininin ilk zamanları oluşundan dolayı müslümanların kendi sözlerini ve inşad (okudukları) ettikleri şiirlerin, Kur'an-ı Kerim'in lafızlarıyla karıştırma ihtimali olabilmesine karşın şiire karşı uzak durmuşlardır. Bu uzak duruşun sebebi, cahiliye devri şiirsel sanatların etkisinden kurtulmanın zor olmasından kaynaklandığını söyleyenler de vardır. Çünkü Araplar için şiir, Arap toplumu için ileri derecede bir ilim olarak kabul ediliyordu ve onlar için bu ilimden daha fazla anlam, mana ve duygu içeren bir ilim yoktu.⁷

Kur'an-ı Kerim'de şairler hakkında ve Kur'an'ın şiir olup olmadığı ile alakalı gerekli bilgi aşağıdaki ayetlerde beyan edilmiştir:

وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ ﴿٦٠﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴿٦١﴾ وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ
مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿٦٢﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ
بَعْدِ مَا ظَلَمُوا وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ.

“Şairlere ancak haddi aşan azgınlar uyar. Onların her vadide şaşkın dolaştıklarını ve yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmez misin?

Ancak inanıp yararlı iş işleyenler, Allah'ı çok çok anarlar ve haksızlığa uğratıldıklarında haklarını alanlar bunun dışındadır ve zulmedenler, hangi akıbete uğrayacaklarını göreceklerdir.”⁸

7 İslam'ın İlk Asrında Kur'anın ve Hadisin Arap Dili ve Edebiyatına Olan Tesiri, Muzaffer Özli, Fırat Ü. İlahiyat Fak. Dergisi. syf. 231, Sayı: 2, 1997

8 Şuara, 227-224/26

HADİSİN ARAP DİLİNE ve EDEBİYATA ETKİSİ

Kur'an-ı Kerim'den sonra Hadis de Arap dilinin konuşulduğu memleketlerde İslâmîyetin yayılmasında ikinci derecede etken olmuştur. Bunun yanında Usûl-ü Hadis ve Hadis İlmi, Arap dilinin bu memleketlerde edebiyat ve edebiyat tarihi ile diğer edebî sanatlarla hem kaynak hem de ilham olmuştur. Böylece Hadis de Arap dilinin korunmasını sağlayan önemli bir ilim dalı olmuştur.

Bilinen şu ki Kur'an-ı Kerim, İslam dininin usul ve ahkam konularını toplu olarak zikretmiştir. Hadisler de toplu olarak zikredilen ve mana itibariyle kapalı olan ve anlaşılmayan lafızları açıklamıştır. Cahiliye döneminde kullanılmayan dini ilimlere ait kavramların kullanılmasını sağlamıştır. Arap dilinin üstünlüğünden dolayı bu yeni lafızların kapsamı genişlemiştir. Bu lafızlar, genel olarak mecazen kullanıldıkları manaların dışında başka manalarda kullanılmamıştır.

Peygamberimiz, (s.a.v.) Arap diline çok sayıda yeni belîğ (açık, düzgün, edebî sanatı da olan) ifadeler ve lafızlar ilave etmiştir. *(Saferü'l-evvel lafzını Muharrem diye isimlendirdiği gibi: Muharrem ayı "saferü'l-evvel" veya "saferü'l-muharrem", ikinci ay ise "saferü's-sânî" diye adlandırılmakta, her iki ay "saferân" adıyla anılmaktaydı. Önceleri sıfat olarak kullanılan muharrem kelimesi daha sonra bu ayın adı olmuş, ikinci safer de yalnızca safer olarak isimlendirilmiştir.)*⁹ Peygamberimiz, (s.a.v.) Araplar'ın daha önce bilmedikleri lafız ve terkipleri ayırıyordu. Çünkü Arapların anlamadıkları bu yeni lafız ve terimlerin ne manaya geldiğini soracaklarını bildiğinden dolayı çoğu zaman daha sorulmadan kendisi açıklamıştır. Bu gibi durumlar ise sonuç olarak dilde yeni kullanılan lafızları ve üslupları doğurmuştur.

Hadis, bazı dini ilimlerin ve Arapçanın inşa (kuruluş) ediliş merkezi olmuştur. Böylece Hadis dersleriyle hadis ilminin ortaya çıkışı sağlanarak bu hadislerin zamanla şerhi (açıklaması) yapılmıştır. Hadisle ilgili olan terimlerin anlamları, kısımları ve rivayetlerin durumları, hadis ilmi aracılığıyla açıklanmıştır. Bu ilim aracılığıyla Arap dili, lafızlar ve müstelahatlar (terimler) bakımından büyük bir servet elde etmiştir.

Hadis, Arap dilinin terbiyesinin sağlanmasına yardım etmesinin yanında Belağat ilminde kullanılan zor olan terimlerin ve üsluplardaki karışıklığın giderilmesi, ilmi beyanın ve üslupların selameti için açıklık, güzellik ve kolaylık sağlamıştır.

9 TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt, 35; syf. 450-451 Safer md.